

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Johanna Nilsson

Föräldrars principalansvar – en alltför långtgående reglering?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: David Dryselius

Termin: HT 2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Metod och perspektiv	7
1.5 Material	7
1.6 Forskningsläge	8
1.7 Disposition	9
2 SKADESTÅNDRÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER	10
2.1 Skadeståndets funktioner	10
2.2 Ansvarsgrunder	11
3 GÄLLANDE RÄTT	12
3.1 Föräldrars ansvar vid bristande tillsyn	12
3.2 Föräldrars principalansvar	14
3.2.1 Bakgrund till lagregleringen	14
3.2.2 3 kap. 5 § första stycket SkL	15
3.2.3 3 kap. 5 § andra stycket SkL	16
3.3 Jämkning av ansvar	17
3.3.1 Särskild jämningsregel	18
3.3.2 Allmän jämningsregel	19
3.3.3 Instagrammålet	20
4 SYNPKUNKTER PÅ 2010 ÅRS LAGREFORM	23
4.1 Åsikter under lagstiftningsarbetet och i doktrin	23

4.2 Brås utvärdering	25
5 ANALYS OCH SLUTSATSER	28
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	34

Summary

A frequent question in Swedish tort law has been what liability parents should have when their children cause damage. Through an amendment of law in 2010 a vicarious liability was introduced. A parent who has the custody of a child shall compensate damage caused by the child through crime. The connection to crime is related to the aim of the legislation. The underlying thought was that the vicarious liability would conduce to reduced juvenile delinquency. The legislator considered that a mark of parents' main responsibility for their children could help achieve this effect.

Already during the legislative work, it was questioned whether a stricter liability for parents could prevent juvenile criminality. The absence of empirical evidence for such a conclusion was emphasized. Furthermore, the political debate was characterized by disagreements. The centre-right government considered that the vicarious liability offered support for parents in discussions with their children. The red-green parties argued that the liability was likely to affect families with weak economy. Despite the criticism the bill passed. In a report from 2017 Brottsförebyggande rådet noted that the stricter liability hasn't served its purpose of crime prevention.

The aim of this paper is to investigate applicable law regarding parents' liability for the actions of their children. The focus has been to inquire whether the vicarious liability from 2010 is more far-reaching than desirable. Based on a legal-judicial method and a critical perspective I've concluded that a lot of things indicate that the vicarious liability is too far-reaching. The liability has resulted in unwanted effects and affects vulnerable families. I conclude that the law was used to mark a political opinion. The liability became a statement by the government that parents should look after their children. Finally, I consider that there was no support for a law of tort regulation due to that it basically concerns criminal policy.

Sammanfattning

En återkommande fråga i svensk skadeståndsrätt har varit vilket ansvar föräldrar ska tillskrivas då deras barn vållar skada. Genom en lagreform år 2010 infördes ett principalansvar, med innebörden att en förälder som har vårdnaden om ett barn ska ersätta skada som barnet orsakar genom brott. Anknytningen till brottslighet hänger samman med lagstiftningens syfte. Den bakomliggande tanken var att principalansvaret på sikt skulle bidra till minskad ungdomsbrottslighet. Lagstiftaren ansåg att en markering av föräldrars huvudansvar för sina barn kunde bidra till att nå denna effekt.

Redan under lagstiftningsarbetet ifrågasattes om ett skärpt föräldraansvar kunde medföra en preventiv effekt på ungdomskriminalitet. Bristen på empiriskt underlag för en sådan slutsats framhölls. Vidare präglades den politiska debatten av motsättningar. Den borgerliga regeringen ansåg att principalansvaret gav föräldrar stöd i diskussioner med barnet. De rödgröna partierna anförde att ansvaret sannolikt skulle drabba familjer med svag ekonomi. Trots kritiken bifölls lagförslaget. Reformen följdes, år 2017, upp av Brottsförebyggande rådet. I rapporten konstaterades att principalansvaret inte uppnått ändamålet att verka brottsförebyggande.

Uppsatsen syftar till att utreda gällande rätt avseende föräldrars skadeståndsskyldighet för sina barns handlande. Fokus har varit att undersöka huruvida det principalansvar som infördes år 2010 är mer långtgående än önskvärt. Utifrån en rättsdogmatisk metod och ett kritiskt perspektiv drar jag slutsatsen att mycket tyder på att föräldrars principalansvar är alltför långtgående. Ansvaret har resulterat i oönskade effekter och drabbar främst resurssvaga familjer. Jag konstaterar även att lagen användes som ett verktyg för att signalera en politisk åsikt. Principalansvaret blev ett ställningstagande från regeringen om att föräldrar ska se efter sina barn. Slutligen anser jag att det saknades stöd för en

skadeståndsrättslig reglering, då det i grunden rör sig om kriminalpolitik.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Ds	Departementsserien
FB	Föräldrabalk (1949:381)
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SkL	Skadeståndslag (1972:207)
SvJT	Svensk juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

En skärpning av föräldrars skadeståndsansvar för sina barns handlande har varit föremål för diskussion ända sedan införandet av skadeståndslagen år 1972.¹ Det var emellertid först omkring 20 år senare som föräldrars ansvar skärptes för första gången. Förslaget som kom att vinna framgång var en ändring av tillsynsbestämmelsen i förädrabalken. Än idag gäller att en förälder, som brister i sin tillsynsplikt, kan bli skadeståndsskyldig för skada vållad av barnet.

Sedan år 2010 kan föräldrar bli skadeståndsskyldiga för sina barns handlande trots att de inte brustit i sin tillsyn. Genom en lagreform infördes nämligen ett så kallat principalansvar för föräldrar. På så sätt skärptes föräldrars ansvar för sina barns agerande ytterligare. Principalansvaret begränsades genom ett krav på att den skada som barnet orsakat ska ha uppstått genom en brottslig handling. Redan under lagstiftningsprocessen fördes en intensiv debatt om huruvida en skadeståndsreglering var rätt väg att gå för att nå de avsedda ändamålen.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att utreda den rättsliga regleringen av föräldrars skadeståndsansvar för sina barns handlande. Fokus kommer ligga på att undersöka huruvida det principalansvar som infördes år 2010 är mer långtgående än önskvärt. I analysdelen kommer jag kritiskt analysera vilka effekter principalansvaret medfört samt diskutera lagstiftarens intentioner med regleringen.

---

¹ Se bl.a. prop. 1972:5 s. 170–172.

För att uppnå syftet har jag formulerat följande frågor:

- Under vilka förutsättningar kan föräldrar hållas skadeståndsrättsligt ansvariga för sina barns skadevällande handlingar?
- Hur ser möjligheterna till jämkning av föräldrars skadeståndsansvar ut?
- Vilka synpunkter har framförts avseende 2010 års lagreform?
- Utgör föräldrars principalansvar ett alltför långtgående ansvar?

De tre första frågorna kommer att besvaras i huvudtexten. Den fjärde frågan utgör uppsatsens huvudfrågeställning och kommer följaktligen behandlas i analysdelen.

1.3 Avgränsningar

Föräldrars principalansvar utgör den centrala delen av uppsatsen. Föräldrars ansvar vid bristande tillsyn kommer endast behandlas kort. Uppsatsen lämnar inte utrymme för att gå in på regleringen om barns självständiga skadeståndsansvar, men dess förhållande till principalansvaret kommer beröras översiktligt. Av utrymmesskäl finns det inte heller möjlighet att redogöra för barn och föräldrars solidariska ansvar. Detsamma gäller den processuella hanteringen av principalansvaret.

Vidare har jag avgränsat mig genom att inte beakta olika försäkringsaspekter kopplade till rättsområdet. Försäkringen är relevant i vissa situationer, men uppsatsen lämnar inte plats för att närmare redogöra för dessa. Vad gäller praxis kommer jag lyfta fram ett centralt rättsfall. Jag har valt att begränsa mig till det enda avgörandet kopplat till principalansvaret som avgjorts i högsta instans.

1.4 Metod och perspektiv

Syftet med uppsatsen har varit att utreda gällande rätt. Därför har jag använt mig av en rättsdogmatisk metod. Rättsdogmatiken utgår oftast från en problemformulering.² Utgångspunkten för att finna lösningen på det rättsliga problemet är de allmänt accepterade rättskällorna. Uppsatsens huvudtext (avsnitt 2 – 4) bygger därför på lagstiftning, förarbeten, rättspraxis och doktrin.³

I analysdelen belyser jag min huvudfrågeställning utifrån ett kritiskt perspektiv. Jag kommer kritiskt analysera vilka ekonomiska effekter samt sociala följder som principalansvaret medfört i samhället. Jag ställer mig även frågande till att använda lagen som en politisk markering.

Principalansvaret nyttjas som ett verktyg för att signalera en politisk åsikt, nämligen att föräldrar har huvudansvaret för sina barn. Då regleringen huvudsakligen bygger på kriminalpolitiska överväganden är det även relevant att diskutera varför lagstiftaren valde att införa en skadeståndsrättslig bestämmelse.

1.5 Material

För att studera lagstiftning, lagkommentarer och rättspraxis har jag använt mig av databasen Karnov. Bertil Bengtsson och Erland Strömbäcks bok *Skadeståndslagen: en kommentar*, som innehåller grundliga lagkommentarer, har också varit av betydelse. Offentligt tryck har använts för att följa debatten under lagstiftningsprocessen samt för att fastställa ändamålen med principalansvaret. Då det inte finns några större skillnader mellan departementspromemorian och propositionen har jag valt att utgå från den senare.

---

² Kleineman (2018) s. 23.

³ Ibid. s. 21.

Jag har även läst en rapport framarbetad av Brottsförebyggande rådet, vilken utgör en utvärdering av 2010 års lagreform. Vidare har jag läst en artikel skriven av Mårten Schultz samt en bok av Håkan Andersson. Vad gäller detta material hänvisas till avsnitt 1.6 om forskningsläget. Jan Hellner och Marcus Radetzki's bok *Skadeståndsrätt* har använts i begränsad utsträckning. Detsamma gäller en artikel som visar på ett samband mellan unga lagöverträdare och ekonomiska uppväxtförhållanden.

Slutligen vill jag nämna något om källkritik. I princip allt material jag hittat har kritiserat föräldrars principalansvar. Min reflektion är att lagstiftningen generellt inte välkomnas av jurister. Det har därför varit problematiskt att få en mer nyanserad bild av rättsområdet. Jag vill härmed betona att jag således inte aktivt valt att till övervägande del lyfta fram kritik mot lagstiftningen.

1.6 Forskningsläge

Föräldrars principalansvar har diskuterats i doktrin. Håkan Andersson, professor i civilrätt vid Uppsala universitet, är en av de som engagerat sig starkt i debatten. I sin bok *Ersättningsproblem i skadeståndsrätten: skadeståndsrättsliga utvecklingslinjer. Bok III* kritiserar han det införda principalansvaret. Han redogör även för ett vägledande avgörande från Högsta domstolen. Andersson har också bidragit med en text publicerad i boken *För barns bästa: vänbok till Anna Singer*.

Mårten Schultz, professor i civilrätt vid Stockholms universitet, har också ägnat frågan uppmärksamhet. Särskilt i artikeln *Föräldrars ansvar för barns brott*. Schultz är kritisk till principalansvaret och uppmärksammar exempelvis att föräldrar tvingas ansvara för skadevållande som ligger utanför deras kontroll. Frågan om föräldrars skadeståndsskyldighet enligt principalansvaret har alltså behandlats. Min ambition är att denna uppsats ska kunna bidra till en analys av frågan bl.a. genom att diskutera hur lagen används som ett verktyg för att signalera en politisk åsikt.

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med en kort redogörelse för några relevanta skadeståndsrättsliga utgångspunkter. Därefter ligger fokus på att utreda gällande rätt avseende föräldrars skadeståndsansvar för sina barns handlande. Först berörs föräldrars ansvar vid bristande tillsyn, följt av en redogörelse för föräldrars principalansvar. Därefter redovisas aktuella jämkningsmöjligheter. Huvudtexten avrundas genom att synpunkter kopplade till 2010 års lagreform lyfts fram.

Avslutningsvis kommer jag i uppsatsens analysdel återknyta till min huvudfrågeställning. Frågeställningen kommer belysas utifrån ett kritiskt perspektiv. Jag kommer diskutera lagstiftarens intentioner med regleringen samt lyfta fram vilka ekonomiska effekter och sociala följder som principalansvaret medfört i samhället.

2 Skadeståndsrättsliga utgångspunkter

2.1 Skadeståndets funktioner

Det har förts en lång och intensiv debatt i Sverige angående vad som utgör skadeståndets viktigaste funktion.⁴ En av skadeståndets huvudsakliga uppgifter är att fungera som kompensation. Den som lidit skada ska sättas i samma ekonomiska läge som om skadan inte ägt rum.⁵ Det är därför naturligt att anta att skadeståndets faktiska funktion är reparation. Den skadelidande erhåller ett belopp, som ska ersätta den förlust som inträffat.⁶

Det finns företrädare för att skadeståndet även har en handlingsdirigerande, preventiv, funktion.⁷ Prevention utmärker sig genom att skada ännu inte inträffat. Tanken är att skadeståndet ska fungera förebyggande och förhindra skador som skulle kunna resultera i ersättningsanspråk. Den som faktiskt tvingats betala ett skadestånd blir möjligen mer försiktig i framtiden, man talar då om individualprevention. Än viktigare är emellertid allmänpreventionen. Skadeståndet ska bidra till att gemene man undviker handlande som är belagt med skadeståndsansvar.⁸

Skadeståndets preventiva funktion bygger till stor del på obevisade uttalande. Det är svårt att yttra sig om vad som faktiskt påverkar aktsamheten hos människor.⁹ Den preventiva funktionen kan även stå i strid med den reparativa funktionen, som normalt betraktas som primär. Vidare

---

⁴ Hellner & Radetzki (2018) s. 37.

⁵ Ibid. s. 23.

⁶ Ibid. s. 37.

⁷ Prop. 2009/10:142 s. 23.

⁸ Hellner & Radetzki (2018) s. 40.

⁹ Ibid. s. 41.

saknas ofta empiriskt stöd för att skadeståndet i praktiken verkar preventivt.¹⁰

2.2 Ansvarsgrunder

Med ansvarsgrund avses vad som krävs för att skadeståndsansvar ska inträda. De två huvudtyperna av ansvar inom svensk skadeståndsrätt är *culpaansvar* och *strikt ansvar*.¹¹ Culpaansvaret tar sikte på dels ansvar för eget vållande, dels ansvar för annans vållande. Ansvar för eget vållande regleras i 2 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207), SkL. Som exempel på ansvar för annans vållande kan nämnas arbetsgivarens principalansvar enligt 3 kap. 1 § SkL samt föräldrars principalansvar enligt 3 kap. 5 § SkL.¹² I vissa situationer föreskrivs istället ett strikt ansvar för uppkomna skador, även kallat rent strikt ansvar. Ansvar inträder då oberoende av någons vållande.¹³

För att återknyta till föräldrars principalansvar kan nämnas att det ibland förekommer en förvirrande terminologi. I doktrin refereras ofta till att föräldrars principalansvar utgör en form av strikt ansvar. Detta eftersom föräldern blir ansvarig även om denne själv inte agerat vållande. Vad som avses är att förhållandet mellan barnet och föräldern är strikt på så sätt att föräldern inte kan undgå ansvar om barnet anses vållande.¹⁴ Det är således inte frågan om ett strikt ansvar i vanlig mening, utan ansvar för föräldern förutsätter skuld hos barnet.¹⁵

---

¹⁰ Schultz, "Föräldrars ansvar för barns brott", SvJT 2010 s. 203–204.

¹¹ Hellner & Radetzki (2018) s. 48.

¹² Ibid. s. 99.

¹³ Ibid. s. 165.

¹⁴ Lindell-Frantz (2012) s. 121.

¹⁵ Bengtsson & Strömbäck (2018) s. 165.

3 Gällande rätt

3.1 Föräldrars ansvar vid bristande tillsyn

Den grundläggande skadeståndsregeln i svensk rätt är den s.k. culparegeln.¹⁶ Culparegeln kommer till uttryck i 2 kap. 1 § SkL. Där regleras att den som uppsåtligt eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada ska ersätta skadan.

Vårdslöshet föreligger om skadevällaren handlat på ett sätt som avviker från hur en förnuftig och hänsynsfull person av samma kategori kan antas ha agerat i samma situation. För att avgöra vilket handlande som varit det riktiga kan man exempelvis utgå från handlingsnormer i lagstiftning eller föreskrifter. Överträdelser av sådana regler resulterar oftast i att personen anses ha agerat culpöst och därmed blir skadeståndsansvarig.¹⁷ Om tydliga handlingsnormer saknas görs en fri culpabedömning. Då sker en avvägning mellan olika faktorer utifrån omständigheterna i det specifika fallet.¹⁸

Skadeståndsansvar enligt culparegeln i 2 kap. 1 § SkL kan även inträda vid oaktsam underlåtenhet att handla. En förutsättning för ansvar vid underlåtenhet är att det funnits en skyldighet att agera på ett sätt som kunnat hindra eller förebygga den uppkomna skadan. Oaktsam underlåtenhet kan t.ex. aktualiseras i samband med föräldrars¹⁹ tillsynsplikt över sina barn.²⁰ Föräldrar har nämligen ett självständigt skadeståndsansvar för skador som uppkommit till följd av försumlighet vid tillsyn av barnet. Ansvaret följer av culparegeln, men kravet på aktsamhet fastslås i föräldrabalken, FB.²¹

---

¹⁶ Bengtsson & Strömbäck (2018) s. 54.

¹⁷ Ibid. s. 56.

¹⁸ Schultz, Skadeståndslag (1972:207) 2 kap. 1 §, Lexino 2013-05-31.

¹⁹ Med förälder avses i uppsatsen en förälder som är vårdnadshavare till barnet.

²⁰ Bengtsson & Strömbäck (2018) s. 58.

²¹ Hellner & Radetzki (2018) s. 262.

Vårdnadshavaren²² ansvarar för att barnet får behövlig tillsyn. Beroende på barnets ålder och utveckling så varierar de åtgärder som föräldern förväntas vidta. Detta föreskrivs i 6 kap. 2 § andra stycket 2 FB. Tillsynsansvaret syftar dels till att skydda barnet, dels till att förhindra att barnet skadar annan. Det tydliggörs genom 6 kap. 2 § andra stycket 3 FB. Där anges att vårdnadshavaren, i syfte att hindra att barnet skadar annan, ska svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas. Brister vårdnadshavaren i tillsynsplikten, med följden att barnet orsakar skada, kan skadeståndsskyldighet enligt 2 kap. 1 § SkL inträda.²³

En förutsättning för skadeståndsansvar är att det föreligger adekvat kausalitet. Vårdnadshavarens underlåtenhet att se till att barnet står under uppsikt eller att vidta lämpliga åtgärder ska kunna anknytas till en specifik situation i vilken barnet har vållat skada. Det ska betonas att föräldern inte blir skadeståndsskyldig för uppkommen skada om denne uppfyllt sitt tillsynsansvar. Ett litet barn kräver i princip direkt uppsikt. Äldre barn kräver endast viss tillsyn, men åtgärder i form av exempelvis råd eller anvisningar kan vara nödvändiga.²⁴

Sammantaget fokuserar regleringen om föräldrars ansvar vid bristande tillsyn på konkreta försummelse vad gäller uppsikt över barnen. Skadeståndsansvar förutsätter någon typ av koppling till en specifik situation. Att ålägga föräldrar ett ansvar för allmänna brister avseende inverkan på hur barnet agerar torde vara otänkbart. I sammanhanget kan anknytas till principen om barns bästa. En alltför hård och förbjudande uppfostran är inte alltid det bästa för barnets utveckling. Ett barn måste på egen hand komma till insikt om vilka risker olika beteenden medför.²⁵

---

²² Med vårdnadshavare avses i uppsatsen en vårdnadshavare som är förälder till barnet.

²³ Oldenstedt, Föräldrabalk (1949:381) 6 kap. 2 §, Lexino 2018-08-15.

²⁴ Prop. 1993/94:57 s. 25.

²⁵ Andersson i vänbok till Anna Singer (2017) s. 25–26.

3.2 Föräldrars principalansvar

Utöver det skadeståndsansvar som följer av culparegeln så har föräldrar numera även ett så kallat principalansvar. Bestämmelsen om föräldrars skärpta skadeståndsansvar, 3 kap. 5 § SkL, infördes år 2010. Reformen resulterade i ett begränsat föräldraansvar för skada barnet orsakar genom brott. Ett ansvar oberoende av om föräldern själv agerar vållande.²⁶ Fortsättningsvis används termerna principalansvar och föräldraansvar, varvid båda tar sikte på ansvaret enligt 3 kap. 5 § SkL.

3.2.1 Bakgrund till lagregleringen

Föräldrars principalansvar grundas huvudsakligen på kriminalpolitiska överväganden.²⁷ Lagreformen syftade till att på sikt bidra till minskad ungdomsbrottslighet. Det fanns en preventiv tanke. Enligt propositionen har föräldrar ett särskilt ansvar, och en reell möjlighet, att minska risken för att deras barn ägnar sig åt kriminalitet. En aspekt som framhövdes var kopplingen mellan risken för ungdomsbrottslighet och föräldrars reaktioner när barnets beteende avviker från grundläggande samhällsnormer. Bristande föräldratillsyn vad gäller tider för hemkomst samt reaktioner vid t.ex. snatteri framhövdes som väsentligt.²⁸

Lagstiftningsarbetet innehöll även moralpåverkande resonemang.²⁹ Behovet av att markera föräldrars huvudansvar för sina barn framhölls. Genom att införa ett principalansvar ville lagstiftaren skapa incitament till större insyn i barnens liv. Ansvaret skulle även innebära en tydlig signal till föräldrar att vägleda sina barn. Samtidigt betonades att relationen mellan föräldrar och barn huvudsakligen ligger utanför den rättsliga sfären. Regeringen ansåg emellertid att arbetet mot ungdomsbrottslighet kräver åtgärder på ett flertal områden. Enligt propositionen fanns det därför anledning att anta att en

---

²⁶ Bengtsson, [Skadeståndslag (1972:207), kommentar till 3 kap. 5 §, not 60].

²⁷ Schultz, Skadeståndslag (1972:207) 3 kap. 5 §, Lexino 2013-05-31.

²⁸ Prop. 2009/10:142 s. 22–23.

²⁹ Andersson (2017) s. 777–778.

skadeståndsrättslig reglering på sikt kunde bidra till minskad ungdomskriminalitet.³⁰

3.2.2 3 kap. 5 § första stycket SkL

En förälder som har vårdnaden om ett barn ska ersätta person- eller sakskada som barnet vållar genom brott samt skada på grund av att barnet kränker någon på sätt som anges i 2 kap. 3 § SkL. Detta fastslås i 3 kap. 5 § första stycket SkL och ger uttryck för föräldrars principalansvar.

En begränsning av föräldraansvaret utgörs av kravet på att skadan som barnet har orsakat ska ha uppkommit genom brott. Anknytningen till brott förtydligar syftet med lagreformen, närmare bestämt att motverka ungdomsbrottslighet.³¹ För att principalansvaret ska aktualiseras förutsätts således att barnet begått en straffbar handling. Vad som betraktas som brott regleras i 1 kap. 1 § brottsbalken, BrB. Det ska understrykas att en person som är under femton år kan göra sig skyldig till brott, trots att någon straffrättslig påföljd inte kan komma ifråga.³²

Person- och saksador samt vissa skador genom kränkning omfattas av principalansvaret. I förarbetena motiverades detta med att de vanligaste ungdomsbrotten typiskt sett medför dessa typer av skador. Det anfördes även att rena förmögenhetsskador oftast inte korrelerar med vanlig ungdomskriminalitet. Därför undantogs dessa från tillämpningsområdet.³³ Vidare omfattas skada genom kränkning enbart av föräldraansvaret om kränkningen är allvarlig.³⁴ Därutöver ska brottet som barnet begått innefatta ett angrepp mot den andres person, frihet, frid eller ära. Det följer av ordalydelsen i 2 kap. 3 § SkL.

---

³⁰ Prop. 2009/10:142 s. 23–26.

³¹ Ibid. s. 29–30.

³² Ibid. s. 45.

³³ Ibid. s. 30.

³⁴ Schultz, Skadeståndslag (1972:207) 3 kap. 5 §, Lexino 2013-05-31.

Det ska uppmärksammas att föräldraansvaret inte befriar det skadevällande barnet från ansvar.³⁵ Barnet kan fortfarande bli skadeståndsskyldigt i enlighet med culparegeln i 2 kap. 1 § SkL. I svensk rätt saknas en lagstadgad nedre åldersgräns för när en person kan bli skadeståndsskyldig. Då unga inte har samma förstånd som vuxna finns däremot en särskild regel om barn och ungdomars ansvar i 2 kap. 4 § SkL. Bestämmelsen kan lindra den skadeståndsskyldighet som följer av culparegeln genom att barnet ansvarar efter vad som är skäligt.³⁶ Om både barnet och dess föräldrar ska ansvara för en skada, som vållats av barnet, så är de enligt 6 kap. 4 § SkL solidariskt ansvariga.³⁷

3.2.3 3 kap. 5 § andra stycket SkL

Föräldrars principalansvar är enligt 3 kap. 5 § andra stycket SkL begränsat till en femtedel av prisbasbeloppet. Beloppsbegränsningen gäller per skadehändelse och utgår från gällande prisbasbelopp det år då skadehändelsen inträffade. Vidare fastslås att om barnet står under vårdnad av två föräldrar så gäller begränsningen för dem gemensamt.

Som skäl för ett obegränsat ansvar anfördes i propositionen att det skulle vara gynnsamt utifrån brottsoffrets perspektiv. Mot detta ställdes vårdnadshavarens intressen. Lagstiftaren betonade att principalansvaret inträder oberoende av vållande från vårdnadshavarens sida. Mot denna bakgrund konstaterades att ett obegränsat skadeståndsansvar skulle kunna framstå som oskäligt samt minska gemene mans förståelse för regleringen. Vidare ansågs ett begränsat belopp vara tillräckligt för att uppnå lagens intention att verka brottsförebyggande.³⁸

Bedömningen av om ett flertal skador har vållats genom en eller flera skadehändelser tar sin utgångspunkt i om skadorna härrör från väsentligen samma händelseförlopp. I motiven till 3 kap. 5 § SkL anfördes som exempel

---

³⁵ Prop. 2009/10:142 s. 45.

³⁶ Bengtsson & Strömbäck (2018) s. 79–80.

³⁷ Prop. 2009/10:142 s. 46.

³⁸ Ibid. s. 33–34.

att ett barn genom brott anlägger en brand och på så sätt skadar två bilar. Skadorna har vållats genom en skadehändelse. Bedömningen blir emellertid annorlunda om barnet anlägger två separata bränder, om än med nära tidsanslutning till varandra, som båda leder till skador. De två bränderna betraktas som två skadehändelser.³⁹

Gällande beloppsbegränsningen ska avslutningsvis nämnas att föräldraansvaret enligt 3 kap. 5 § SkL kompletterar culpregeln i 2 kap. 1 § SkL. Vårdnadshavaren kan således bli ansvarig på två grunder. Dels för skador som uppkommit till följd av försummad tillsyn av barnet, dels för skador som barnet vållat genom brott. Ansvar som följer av culpregeln är beloppsmässigt obegränsat. Därför blir det inte aktuellt att tillämpa principalansvaret om vårdnadshavaren svarar för skadan redan på grund av eget vållande.⁴⁰

3.3 Jämkning av ansvar

I det följande kommer redogöras för möjligheterna till jämkning av föräldrars skadeståndsansvar. Det ska betonas att med jämkning avses, i denna uppsats, jämkning nedåt. Inledningsvis kan också nämnas att fokus fortsatt ligger på föräldrars principalansvar enligt 3 kap. 5 § SkL. Ansvar vid bristande tillsyn kommer att beröras kort.

Föräldraansvaret är beloppsmässigt begränsat per skadehändelse. Trots denna begränsning kan det totala skadeståndet för en vårdnadshavare uppgå till ett omfattande belopp. När det väl nystas upp att ett barn begått ett brott så är det inte ovanligt att det visar sig att det skett tidigare. I ett sådant fall har vi att göra med ett flertal skadehändelser och det sammanlagda skadeståndet kan bli stort. Det finns därför behov av jämningsmöjligheter.⁴¹

---

³⁹ Prop. 2009/10:142 s. 47.

⁴⁰ Ibid. s. 46.

⁴¹ Ibid. s. 36.

3.3.1 Särskild jämningsregel

I samband med införandet av föräldrars principalansvar tillkom en särskild jämningsregel. Denna placerades i 3 kap. 6 § andra stycket SkL. Där föreskrivs att ersättning enligt 5 § kan jämkas, om det är uppenbart oskäligt att föräldern ska betala skadeståndet. Skälighetsbedömningen ska grundas antingen på föräldrarnas förhållande till barnet eller på de särskilda åtgärder föräldern vidtagit för att förhindra att barnet begår brott. Håkan Andersson benämner dessa två situationer som (a) *relationsfallet* och (b) *åtgärdsfallet*.⁴² Jag kommer i det följande applicera denna indelning på uttalandena i förarbetena.

Enligt propositionen är utgångspunkten att principalansvaret ska tillämpas oberoende av om vårdnadshavaren handlat försumligt. Det betonades dock att det kan finnas fall då det skulle framstå som orimligt att ålägga föräldern ett skadeståndsansvar. Med hänsyn till det anförda ansågs det finnas ett behov av en särskild jämningsregel. Rekvisitet *uppenbart oskäligt* indikerar att bestämmelsen ska tillämpas sparsamt. I förarbetena angavs att en restriktiv tillämpning är en förutsättning för att uppnå principalansvarets åsyftade preventiva effekt.⁴³

Med (a) *relationsfallet* avses exempelvis att föräldern och barnet saknar kontakt med varandra. Jämkning kommer emellertid inte ifråga om den uteblivna kontakten beror på att vårdnadshavaren gjort ett aktivt val att inte delta i tillsynen av barnet. Vidare bör det faktum att barnet huvudsakligen bor hos den ene föräldern inte utgöra skäl för att jämka den andre föräldrarnas principalansvar. Däremot torde nedsättning av skadeståndet kunna aktualiseras om barnet är omhändertaget enligt socialrättslig tvångslagstiftning. I en sådan situation ansvarar föräldrarna inte för den faktiska omsorgen av barnet.⁴⁴

---

⁴² Andersson (2017) s. 777.

⁴³ Prop. 2009/10:142 s. 37–38.

⁴⁴ Ibid. s. 48.

Den andra situationen som berörs i den särskilda jämningsregeln är *(b) åtgärdsfallet*. Som exempel nämns i förarbetena att en ungdom återkommande ägnar sig åt kriminalitet och det står klart att föräldern har gjort allt som denne kunnat för att motverka fortsatt brottsligt handlande. Föräldern har aktivt arbetat tillsammans med skola och socialtjänst, men utan framgång. Det krävs vidare, för att jämkning ska kunna ske, att de åtgärder som vårdnadshavaren vidtagit har gått utöver vad som följer av föräldrabalkens grundläggande tillsynsansvar.⁴⁵

3.3.2 Allmän jämningsregel

Den särskilda jämningsregeln i 3 kap. 6 § andra stycket SkL kompletterar den allmänna jämningsregeln, som vi finner i 6 kap. 2 § SkL.⁴⁶ Där regleras att skadeståndet kan jämkas om skyldigheten att utge ersättning är oskäligt betungande, med hänsyn till den skadeståndsansvariges ekonomiska förhållanden. Det föreskrivs även att skadelidandes behov av skadeståndet samt övriga omständigheter ska beaktas.

Den allmänna jämningsregeln är generell och kan tillämpas på allt skadeståndsansvar enligt SkL. Detta oberoende av om skadan orsakats uppsåtligt eller av oaktsamhet och oberoende av skadetyper. Bestämmelsen kan således aktualiseras såväl vid föräldrars skadeståndsansvar på grund av bristande tillsyn, som vid föräldrars principalansvar. Utgångspunkten i svensk rätt är emellertid att den som är skadeståndsansvarig ska ersätta hela skadan.⁴⁷ Det sagda medför att 6 kap. 2 § SkL ska tillämpas i undantagsfall.⁴⁸

Vad gäller föräldrars principalansvar kan 6 kap. 2 § SkL ses som en säkerhetsventil mot alltför ekonomiskt betungande ansvar.⁴⁹ Föräldern kan åberopa dels den särskilda jämningsregeln, dels den allmänna

---

⁴⁵ Prop. 2009/10:142 s. 37–38.

⁴⁶ Ibid. s. 37.

⁴⁷ Bengtsson & Strömbäck (2018) s. 461–462.

⁴⁸ Bengtsson, [Skadeståndslag (1972:207), kommentar till 6 kap. 2 §, not 149].

⁴⁹ Prop. 2009/10:142 s. 36.

jämkningsregeln.⁵⁰ I propositionen angavs att nedsättning enligt den allmänna jämkningsregeln exempelvis skulle kunna bli aktuellt om en vårdnadshavare ställs inför ett betydande ersättningskrav med anledning av att barnet begått en serie av brott. Vidare angavs att jämkning torde kunna komma ifråga då vårdnadshavaren lever på ekonomiskt bistånd eller är ensamstående med låg arbetsinkomst.⁵¹

Om skadelidande är i stort behov av skadeståndet kan det fungera som ett argument emot jämkning. Skadelidandes dåliga ekonomi vägs då in. Att skadelidande har det bra ställt ekonomiskt är däremot inte av betydelse.⁵² Vad gäller övriga omständigheter kan graden av skuld hos den ansvarige beaktas. Att den skadeståndsskyldige ansvarar för skada som annan orsakat, t.ex. då en förälder ansvarar enligt principalansvaret, torde däremot inte inverka på jämkningsbedömningen.⁵³

3.3.3 Instagrammålet

Frågan om jämkning av föräldrars principalansvar har berörts i en dom⁵⁴ från Högsta domstolen, HD. Det rör sig om NJA 2015 s. 482, det så kallade *Instagrammålet*.

Två femtonåriga flickor dömdes i juni 2013 för grovt förtal avseende spridning av uppgifter om 38 målsägande på Instagram. De ålades att solidariskt betala skadestånd om 15 000 kr till var och en av målsägandena. I enlighet med bestämmelsen om föräldrars principalansvar i 3 kap. 5 § SkL förpliktades flickornas vårdnadshavare att solidariskt med sina döttrar betala 8 800 kr till vardera målsäganden. Beloppet motsvarade begränsningen om en femtedel av prisbasbeloppet per skadehändelse. Kort kan nämnas att varje fall av grovt förtal betraktades som en enskild skadehändelse.

---

⁵⁰ Bengtsson & Strömbäck (2018) s. 472.

⁵¹ Prop. 2009/10:142 s. 36–37.

⁵² Bengtsson & Strömbäck (2018) s. 463–464.

⁵³ Ibid. s. 468–469.

⁵⁴ NJA 2015 s. 482.

Den ena mamman, som var ensam vårdnadshavare, överklagade tingsrättens dom beträffande sin skadeståndsskyldighet. Fallet nådde HD, som tog ställning till om det förelåg skäl för jämkning av mammans ansvar. Målet i HD kom att omfatta skadeståndsskyldighet gentemot 15 stycken målsägande. Totalt ett belopp motsvarande 132 000 kr. Modern anförde under processens gång att hon hade en årsinkomst på 96 000 kr och tre minderåriga barn att försörja. Bakgrunden till situationen var att dottern ansåg att mamman satte upp för många regler. Därför flyttade hon till sin pappa. Mamman försökte få dottern att återvända hem, utan att lyckas. Då de brottsliga gärningarna begicks bodde flickan fortfarande hos pappan.

I domskälen redogjorde HD för jämningsgrunderna i 3 kap. 6 § andra stycket SkL. Med utgångspunkt i förarbetsuttalandena fastslogs att jämkning med hänsyn till (a) *relationsfallet*⁵⁵ förmodligen tar sikte på fall där det under en längre period saknats möjlighet för föräldern att ta del av barnets liv. Därefter behandlades (b) *åtgärdsfallet*, varvid HD konstaterade att åtgärderna som mamman företagit legat inom ramen för vårdnadshavarens tillsynsplikt. Avslutningsvis berördes jämkning enligt 6 kap. 2 § SkL. Det fastslogs att det sammanlagda skadeståndsbeloppet var omfattande, men de skadelidande ansågs ha ett påtagligt intresse av skadeståndet. Mot bakgrund av det anförda samt avsaknaden av en närmare utredning om moderns ekonomi ansåg HD att det saknades skäl för jämkning.

Håkan Andersson är en av kritikerna till lagregleringen avseende föräldrars principalansvar. Han har särskilt kritiserat de följder som föräldraansvaret medförde i *Instagrammålet*. Andersson lyfte fram att problemet ligger i lagstiftningen samt förarbetenas direktiv. HD:s domslut i ovan fall låg helt i linje med intentionerna i lagmotiven, varför det inte är möjligt att rikta kritik mot deras lösning på problemet. Det faktum att de valde att strikt följa förarbetena visar även på att initiativet till förändring, då rättstillämpningen resulterar i närmast absurda lösningar, ligger hos lagstiftaren.⁵⁶

---

⁵⁵ Jag anknyter återigen till Håkan Anderssons indelning i relationsfallet och åtgärdsfallet.

⁵⁶ Andersson (2017) s. 777.

I sin analys av utfallet i *Instagrammålet* framhävde Andersson den känsla av hopplöshet som modern måste ha känt. Möjligheterna för henne att själv få hem flickan framstod som minimala.⁵⁷ Av HD:s domskäl framgår nämligen att mamman blev knivhotad av pappan, när hon uppsökte dennes bostad för att förmå dottern att komma hem. Polis kom till platsen och socialtjänsten kontaktades. Det förelåg emellertid inte grund för tvångsomhändertagande av flickan. Avslutningsvis finns det en förhoppning hos Andersson om att det från politiskt håll observeras vilka socialt oönskade resultat den ifrågavarande lagstiftningen medfört.⁵⁸

---

⁵⁷ Andersson (2017) s. 781–782.

⁵⁸ *Ibid.* s. 784.

4 Synpunkter på 2010 års lagreform

4.1 Åsikter under lagstiftningsarbetet och i doktrin

Redan under lagstiftningsarbetet ifrågasattes om ett skärpt skadeståndsansvar för föräldrar kunde medföra en preventiv effekt på ungdomsbrottsligheten. Flera remissinstanser lyfte särskilt fram bristen på empiriskt underlag för en sådan slutsats.⁵⁹ Även Lagrådet, som yttrade sig över propositionen, ifrågasatte om ett principalansvar för föräldrar skulle kunna resultera i minskad ungdomskriminalitet. De motsatte sig emellertid inte lagförslagets genomförande.⁶⁰

Sveriges advokatsamfund var kritiska till det lagförslag som presenterades i departementspromemorian. I sitt remissyttrande framförde de bl.a. att ett skärpt föräldraansvar riskerade att resultera i negativa effekter avseende ungdomar mellan 15 och 18 år. Regleringen skulle kunna signalera att den unge var fri att handla hur som, eftersom föräldern i slutändan skulle bidra till att betala. Denna effekt ställdes mot hur gällande sätt såg ut vid tillfället för yttrandet. Dåvarande reglering fungerade preventivt genom att höga skadestånd som ålagts ungdomar ofta uppmärksammades medialt. Därmed skapades en medvetenhet hos unga, vilket bidrog till en handlingsnormerande funktion.⁶¹

Med anledning av det lagförslag som inkom till riksdagen väcktes en motion med yrkandet att avslå regeringens proposition. Motionen undertecknades av tio riksdagsledamöter, tillhörande det rödgröna blocket. Som grund för

---

⁵⁹ Prop. 2009/10:142 s. 20.

⁶⁰ Lagrådsyttrande.

⁶¹ Sveriges advokatsamfunds remissyttrande s. 3.

att avvisa lagförslaget anfördes att det fanns en påtaglig risk för att principalansvaret skulle slå mot familjer med dålig ekonomi.

Riksdagsledamöterna framhävde att den borgerliga regeringen förbisett att en del familjer har komplicerade förutsättningar, t.ex. i form av missbruk och fattigdom. Det saknades således en utvärdering av vilka familjer som låg i riskzonen för att drabbas av det föreslagna principalansvaret.⁶²

Propositionen och motionen behandlades i civilutskottet. I utskottsbetänkandet föreslogs att riksdagen skulle anta lagförslaget om ett principalansvar för föräldrar.⁶³ Ärendet debatterades därefter i riksdagens kammare. Det rödgröna blocket framförde bl.a. vikten av förebyggande arbete och stöd till föräldrar. De ansåg det vara motbjudande att genom ett principalansvar skuldbelägga och straffa de föräldrar som inte förmår kontrollera sina barn. De borgerliga partierna framhöll att föräldrar genom lagstiftningen får stöd i sina diskussioner med barnet, vilket måste vara värdefullt.⁶⁴ Vidare betonade de att ansvaret är beloppsmässigt begränsat.⁶⁵ Vid voteringen bifölls förslaget om ett skärpt skadeståndsansvar för föräldrar och därmed infördes principalansvaret.⁶⁶

Slutligen vill jag lyfta fram att föräldrars principalansvar även uppmärksammats i doktrin. Mårten Schultz har i artikeln *Föräldrars ansvar för barns brott* diskuterat ifrågavarande lagförslag. Schultz framhöll att principalansvaret innebär att föräldrar åläggs ett ansvar även för händelser som ligger utom deras kontroll. Det förefaller olustigt att föräldrar t.ex. skulle följa med sina barn till skolan, i syfte att förhindra att barnen begår brott.⁶⁷ Enligt Schultz är det sannolikt att de ungdomar som ligger i riskzonen för att halka in på den kriminella banan också begår brott i skolan.

---

⁶² Motion 2009/10:C11.

⁶³ Utskottsbetänkande 2009/10:CU23 s. 3.

⁶⁴ Riksdagens protokoll 2009/10:126 s. 57.

⁶⁵ Ibid. s. 54.

⁶⁶ Ibid. s. 107.

⁶⁷ Schultz, "Föräldrars ansvar för barns brott", SvJT 2010 s. 200–201.

Det är svårt att se hur ett principalansvar skulle kunna verka preventivt i ett sådant fall.⁶⁸

4.2 Brå:s utvärdering

År 2016 fick Brottsförebyggande rådet, Brå, i uppdrag av regeringen att utvärdera lagregleringen avseende föräldrars principalansvar. Uppdraget resulterade i en rapport, där det konstaterades att det skärpta skadeståndsansvaret för föräldrar inte uppnått det avsedda syftet att verka brottsförebyggande.⁶⁹ För att återknyta till den politiska debatten under lagstiftningsprocessen kan nämnas att ett regeringsskifte ägde rum år 2014. Då utvärderingen påkallades bestod regeringen av Socialdemokraterna och Miljöpartiet.⁷⁰

Den lagreform som genomfördes år 2010 syftade till att på sikt verka brottsförebyggande. Principalansvaret förväntades påverka föräldrars reaktioner då deras barn uppvisar ett avvikande beteende. Genom intervjuer med socialsekreterare samt föräldrar kom Brå till slutsatsen att det inte fanns underlag för att säga att den avsedda effekten åstadkommits. Det framfördes att det visserligen fanns exempel på att föräldraansvaret fyllt en funktion i välfungerande familjer. Samtidigt betonades att barn som ägnar sig åt kriminalitet ofta har föräldrar med ekonomiska och sociala problem.⁷¹

En aspekt som Brå framhöll i sin rapport var föräldrars kunskapsbrist. Majoriteten av föräldrarna saknar insikt om gällande skadeståndsrättsliga regler, vilket talar emot att reformen medfört någon preventiv effekt. Utvärderingen tyder på att avsaknaden av kunskap även finns bland de föräldrar som faktiskt blivit skadeståndsansvariga då deras barn begått brott.⁷² Det sagda indikerar att det brister i informationen till föräldrarna,

---

⁶⁸ Schultz, "Föräldrars ansvar för barns brott", SvJT 2010 s. 205.

⁶⁹ Rapport 2017:14 s. 11–12.

⁷⁰ <https://www.regeringen.se/499bda/contentassets/8ecafc86409f4c32baf0983c68e8df76/faktablad-sveriges-regering.pdf>

⁷¹ Rapport 2017:14 s. 81–82.

⁷² Ibid. s. 82–83.

vilket kan medföra en överhängande risk för att t.ex. jämningsfrågan inte blir klarlagd.⁷³

Brå:s utvärdering konstaterade även att principalansvaret slår hårt mot ekonomiskt svaga, i synnerhet ensamstående kvinnor. Förarbetena utgår från att barnet har två föräldrar, men verkligheten ser inte alltid ut så.⁷⁴ Den ekonomiska börda som uppstår då föräldraansvaret aktualiseras blir större för en ensamstående förälder. Beloppsbegränsningen är densamma oavsett om barnet har en eller två föräldrar. Brå underströk således att ensamstående mammor är en utsatt grupp, vilket styrks av de intervjuer som genomförts.⁷⁵ Vidare visar forskning på att unga mellan 15 och 25 år, som vuxit upp i resurssvaga familjer, löper en större risk att fällas för brott.⁷⁶

En stor del av de domare och åklagare som var positiva till principalansvaret delade den politiska tanken att föräldrar har huvudansvaret för sina barn. Åsikterna grundades således i hög grad på att regleringen uppmärksammar föräldrars ansvar. I grund och botten synes det röra sig om en principfråga.⁷⁷ En domare, som var skeptisk till principalansvaret, betonade att det skärpta ansvaret utgör en förnedring gentemot de föräldrar som gör allt i sin makt för att förhindra att barnen begår brott. Domaren betonade att politikerna måste ha varit medvetna om risken för denna förnedring redan under lagstiftningsprocessen.⁷⁸

Avslutningsvis diskuterade Brå vilka möjligheter som finns avseende det föräldraansvar som infördes genom 2010 års lagreform. Det första alternativet ansågs vara att helt ta bort regleringen. Det andra alternativet som presenterades var att behålla principalansvaret, men förändra regleringen för att komma till rätta med de negativa effekter som

---

⁷³ Rapport 2017:14 s. 85–86.

⁷⁴ Ibid. s. 83.

⁷⁵ Ibid. s. 60–61.

⁷⁶ Nilsson, Estrada & Bäckman (2016), ”The unequal crime drop: Changes over time in the distribution of crime among individuals from different socioeconomic backgrounds”, s. 596–598.

⁷⁷ Rapport 2017:14 s. 77.

⁷⁸ Ibid. s. 53.

identifierats. Som argument för att ta bort principalansvaret framfördes bl.a. att reformen slår ojämlikt och drabbar ekonomiskt utsatta föräldrar.⁷⁹

---

⁷⁹ Rapport 2017:14 s. 86–87.

5 Analys och slutsatser

Syftet med uppsatsen har varit att utreda under vilka förutsättningar föräldrar har ett skadeståndsansvar för sina barns handlande. Fokus har varit att undersöka huruvida det införda principalansvaret är mer långtgående än önskvärt. Uppsatsens analysdel kommer behandla min huvudfrågeställning: *Utgör föräldrars principalansvar ett alltför långtgående ansvar?* Frågan kommer belysas utifrån ett kritiskt perspektiv. Det innebär att jag kritiskt analyserar vilka ekonomiska effekter samt sociala följder som principalansvaret medfört i samhället. Vidare ställer jag mig frågande till att använda lagen som en politisk markering. Då regleringen huvudsakligen grundas på kriminalpolitiska överväganden är det även relevant att diskutera varför lagstiftaren valde att införa en skadeståndsrättslig reglering.

Föräldrars principalansvar har visat sig slå hårt mot ekonomiskt svaga familjer, i synnerhet ensamstående kvinnor. Brå lyfter fram detta som ett argument för att avskaffa regleringen. Argumentet underbyggs bl.a. genom hänvisning till kriminologisk forskning, som visar på att ungdomar från familjer med knappa resurser löper en ökad risk att fällas för brott. Jag delar uppfattningen att det är problematiskt att de som redan har ekonomiska problem drabbas hårdast. Gällande rätt medför orimliga konsekvenser för föräldrar som gör så gott de kan. För en nyanserad bild ska emellertid nämnas att det i Brå:s rapport framkom att föräldraansvaret haft en positiv effekt i vissa välfungerande familjer. Samtidigt visar nämnda forskning på att problemen vad gäller ungdomsbrottslighet ofta finns i svaga familjer.

Att det finns ett samband mellan hemförhållanden och barn som ägnar sig åt kriminalitet är, enligt min åsikt, inte uppseendeväckande. Jag är övertygad om att ett principalansvar inte är rätt väg att gå för att komma tillrätta med denna problematik. Det framstår som absurt att kräva redan ekonomiskt utsatta föräldrar på pengar. Min uppfattning är att ett skadeståndskrav exempelvis kan leda till att berörda föräldrar måste arbeta mer, i syfte att få

in pengar, och därigenom spendera mindre tid i hemmet. I förlängningen kan det resultera i sämre uppsikt över ungdomarna än tidigare. Det gynnar därför knappast föräldrarnas möjligheter att påverka barnen i rätt riktning.

Redan under lagstiftningsarbetet framfördes att principalansvaret riskerade att påverka familjer med dålig ekonomi. Ett antal riksdagsledamöter väckte en motion, som framhävde att det saknades en utvärdering av vilka familjer som låg i riskzonen för att drabbas av det föreslagna ansvaret. Min slutsats är att det således redan under debatten betonades att ett skärpt föräldraansvar sannolikt skulle slå fel. Trots detta valde den dåvarande borgerliga regeringen att gå vidare med lagförslaget. Jag anser att det kan ifrågasättas om lagen ska kunna användas som ett verktyg för att signalera en politisk åsikt på detta sätt. Principalansvaret blev ett ställningstagande från regeringens sida om att föräldrar ska hålla reda på sina barn, annars kan det bli dyrt.

Förhoppningen med 2010 års lagreform var att ett tydliggörande av föräldrars huvudansvar för sina barn på sikt skulle bidra till minskad ungdomsbrottslighet. Brå:s utvärdering av det införda principalansvaret är tydlig. Det finns inget stöd för att ändamålen uppnåtts. Bristen på empiriskt underlag uppmärksammades redan under lagstiftningsprocessen, men viftades bort av regeringen. Det handlar i slutändan om kriminalpolitik och att komma tillrätta med att ungdomar begår brott. Avsaknaden av stöd för att principalansvaret i realiteten kan verka brottsförebyggande anser jag starkt indikera att regleringen enbart är tänkt som en markör. Regeringen ville på detta sätt signalera till föräldrar att se efter sina barn. Återigen ifrågasätter jag om man ska kunna använda lagen på det här sättet.

Då föräldrars principalansvar huvudsakligen grundas på kriminalpolitiska överväganden kan det även diskuteras varför lagstiftaren valde att införa en skadeståndsrättslig reglering. I propositionen anfördes att det fanns anledning att anta att man på detta sätt kunde bidra till minskad ungdomskriminalitet. Jag anser att uttrycket *anledning att anta* tyder på en

osäkerhet hos lagstiftaren. Denna osäkerhet styrks genom avsaknaden av empiriskt underlag. Enligt mig framstår det som långsökt att ett principalansvar för föräldrar i slutändan skulle kunna verka brottspreventivt, särskilt med tanke på att föräldrar ofta saknar kunskap om den rättsliga regleringen. Återigen landar jag i slutsatsen att lagen nyttjades som en politisk markör, med resultatet att ekonomiskt svaga familjer blev än mer utsatta. Jag instämmer i att det krävs åtgärder på bred front för att komma tillrätta med ungdomsbrottslighet. Däremot anser jag att det saknades underlag för en skadeståndsrättslig reglering, som i egentlig mening försöker styra relationen mellan barn och föräldrar. Mot bakgrund av det anförda drar jag slutsatsen att principalansvaret är alltför långtgående.

Något som återkommande påpekades av de borgerliga partierna under riksdagsdebatten var att principalansvaret är beloppsmässigt begränsat. Föräldrar kan som högst bli skyldiga att utge ersättning motsvarande ca 9 000 kr per skadehändelse. Det är för de flesta föräldrar, men långt ifrån alla, ett överkomligt belopp. Därför anser jag att beloppsbegränsningen kan användas som ett argument emot att principalansvaret skulle vara för långtgående. Innan man djupdykt i regleringen framstår det som ett bra argument. Begränsningen gäller emellertid per skadehändelse. I praktiken kan således föräldraansvaret bli omfattande, vilket blev tydligt i *Instagrammålet*. Jag anser att fallet, på ett allmänt plan, synliggör vilka ekonomiska effekter som kan inträda då det rör sig om flera skadehändelser.

I samband med principalansvarets införande betonades vikten av jämkning. Nedsättning av skadeståndet kan ske dels enligt den särskilda jämningsregeln, dels enligt den allmänna jämningsregeln. Att jämkning är möjligt anser jag tyder på att principalansvaret kan begränsas. Jag vill betona att det är svårt att tala om nedsättning av skadestånd på ett generellt plan eftersom det tar sin utgångspunkt i omständigheterna i det enskilda fallet. Enligt mig kan det däremot, mot bakgrund av förarbetena, konstateras att jämkning ska ske restriktivt. Det bekräftades även av HD i

Instagrammålet. Avgörandet illustrerar vidare att regleringen i praktiken slår hårt mot ekonomiskt svaga, i det här fallet en ensamstående mamma.

Håkan Andersson menar att problemet vad gäller jämkning bl.a. ligger i förarbetenas detaljerade direktiv. Grunderna i den särskilda jämkningsregeln, (a) *relationsfallet* och (b) *åtgärdsfallet*, är aningen specifika. Jag anser en möjlighet vara att införa ytterligare en jämkningsgrund. Förslagsvis ett fall som relaterar till föräldrars betalningsförmåga. Då skulle man kunna komma tillrätta med problematiken kring resurssvaga familjer. Det synes nämligen vara så att den allmänna jämkningsregeln, som tar sikte på oskäligt betungande skadestånd, inte ger särskilt stort utrymme för nedsättning. Detta baserar jag på utfallet i *Instagrammålet*.

I *Instagrammålet* ansågs den vågskål som utgör skadelidandes behov av skadeståndet väga tungt, på bekostnad av den ensamstående mammans jämkningsmöjlighet. Här anser jag det vara relevant att återknyta till propositionen. Där föreskrevs att nedsättning enligt den allmänna jämkningsregeln t.ex. skulle kunna bli aktuellt om en förälder ställs inför ett avsevärt skadeståndsbelopp till följd av att barnet begått en serie av brott. Vidare torde jämkning kunna aktualiseras då föräldern är ensamstående med låg förvärvsinkomst. Andersson menar att man inte kan rikta kritik mot HD:s lösning, vilket jag delvis håller med om. Vid en jämförelse av omständigheterna i målet och anförda förarbetsuttalanden anser jag däremot det vara förvånansvärt att jämkning inte kom ifråga. Därför drar jag slutsatsen att den allmänna jämkningsregeln i praktiken tillämpas restriktivt vad gäller nedsättning av principalansvaret.

En intressant synpunkt som framförts av Mårten Schultz är att föräldrar, genom principalansvaret, åläggs ett ansvar för händelser de inte kan kontrollera. Schultz poängterar att det är svårt att se hur ett principalansvar då kan verka preventivt. Jag anser att det anförda tyder på att föräldraansvaret är väldigt långtgående. Här skulle jag kunna argumentera

för att begränsa ansvaret till situationer i vilka föräldrar har kontroll över barnen. Min slutsats är emellertid att tillämpningsområdet då skulle bli oerhört inskränkt. Den enda gången föräldern kan sägas ha kontroll över barnet är då de befinner sig tillsammans. En bättre lösning skulle då vara att avskaffa regleringen. Ett barns självständighet ökar även i takt med stigande ålder och en alltför sträng uppfostran är inte alltid det bästa för barnet. *Instagrammålet* är ett bra exempel på där för många regler fick motsatt effekt och indirekt resulterade i brottslighet.

Slutligen vill jag återknyta till principalansvarets preventiva verkan. Det är svårt att yttra sig om vad som faktiskt påverkar människors aktsamhet. Brå:s rapport visar emellertid att föräldrar i stor utsträckning inte är införstådda med att de har en skadeståndsskyldighet för sina barns handlande. Därför anser jag att man i vart fall kan dra slutsatsen att principalansvaret inte används som stöd av föräldrar i diskussioner med barnet. En grundförutsättning för det måste nämligen vara att föräldrar har kunskap om gällande rätt. I förlängningen faller därmed även regleringens preventiva syfte vad gäller ungdomsbrottslighet. Den bakomliggande tanken var att föräldrar skulle påverka sina barn, vilket skulle leda till att barnet avhöll sig från brottslighet.

Redan innan principalansvaret infördes kunde föräldrar bli ansvariga för skada vållad av barnet, men enbart om de brustit i sin tillsynsplikt. Att ålägga föräldrar ett ansvar för allmänna brister avseende inverkan på hur barnen handlar var däremot otänkbart. Om barnet orsakat skada, utan att föräldrarna agerat vårdslöst, blev barnet ensamt skadeståndsansvarig. Sveriges advokatsamfund framhöll, i samband med principalansvarets införande, att även den tidigare regleringen verkade preventivt. Höga skadestånd som ålagts unga uppmärksammades medialt, vilket skapade en handlingsnormerande funktion. Då principalansvarets preventiva verkan inte fått genomslag anser jag att det ansvar som gällde tidigare var fullt tillräckligt.

Utgör föräldrars principalansvar ett alltför långtgående ansvar? Mycket talar för ett jakande svar på denna fråga, även om det finns ett fåtal argument som tyder på motsatsen. Jag håller med Brå om att lagstiftningen behöver ses över. Principalansvaret tenderar att drabba ekonomiskt svaga, möjligheterna till jämkning är små och den preventiva effekten avseende ungdomsbrottslighet har inte uppnåtts. Debatten under lagstiftningsprocessen väcker även frågan om man ska kunna använda lagen för att signalera en politisk åsikt. Min uppfattning är att principalansvaret nyttjas som en politisk markering. Föräldrar ska se efter sina barn. Kanske är det en befogad ståndpunkt, kanske inte. Oavsett kan man inte blunda för de konsekvenser principalansvaret medfört. Vidare kan det starkt ifrågasättas att lagstiftaren införde en skadeståndsrättslig reglering för att komma tillrätta med något som i grunden rör kriminalpolitik. Med det sagt anser jag att någon typ av förändring helt klart är påkallad.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Myndighetspublikation

Brottsförebyggande rådet, Rapport 2017:14: *Föräldrars skadeståndsansvar för barnens brott – En utvärdering av 2010 års reform.*

Offentligt tryck

Prop. 1972:5 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skadeståndslag m.m.

Prop. 1993/94:57 Vårdnadshavares skadeståndsansvar.

Prop. 2009/10:142 Ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare.

Motion 2009/10:C11 Carina Moberg m.fl. (s, v, mp)
Ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare.

Utskottsbetänkande 2009/10:CU23 Ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare.

Riksdagens protokoll 2009/10:126

Regeringen

Regeringskansliet: Sveriges regering, besökt 2019-01-02.

<https://www.regeringen.se/499bda/contentassets/8ecafc86409f4c32baf0983c68e8df76/faktablad-sveriges-regering.pdf>

Remissyttranden

Sveriges advokatsamfund 2009-12-18, yttrande över Ds 2009:42.

Lagrådet 2010-03-03, yttrande över prop. 2009/10:142.

Rättsfall

NJA 2015 s. 482.

Litteratur

Andersson, Håkan: ”Den symbolladdade lagstiftningen om det sällsamt strikta föräldraansvaret – Ett och annat om problemen med bråkiga barn, barnsliga moralister och brutal lagstiftning med beskäftig preventionsövertro”, i Brattström, Margareta & Jänterä-Jareborg, Maarit (red.), *För barns bästa: vänbok till Anna Singer*, Upplaga 1, Iustus förlag, Uppsala, 2017, s. 21–37.

Andersson, Håkan: *Ersättningsproblem i skadeståndsrätten: skadeståndsrättsliga utvecklingslinjer. Bok III*, Iustus förlag, Uppsala, 2017.

Bengtsson, Bertil: [Skadeståndslag (1972:207), kommentar till 3 kap. 5 §, not 60], i Karnov, besökt 2018-12-04.

Bengtsson, Bertil: [Skadeståndslag (1972:207), kommentar till 6 kap. 2 §, not 149], i Karnov, besökt 2018-12-04.

Bengtsson, Bertil & Strömbäck, Erland: *Skadeståndslagen: en kommentar*, Upplaga 6, Norstedts juridik, Stockholm, 2018.

Hellner, Jan & Radetzki, Marcus: *Skadeståndsrätt*, Tionde upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2018.

Kleineman, Jan: ”Rättsdogmatisk metod”, i Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018, s. 21–46.

Lindell-Frantz, Eva: ”Ansvarsförsäkring i konsumentförhållande”, i Andersson, Håkan, *Uppsatser om skadeståndsansvar och ansvarsförsäkring*, Jure, Stockholm, 2012, s. 102–178.

Nilsson, Anders & Estrada, Felipe & Bäckman, Olof: ”The unequal crime drop: Changes over time in the distribution of crime among individuals from different socioeconomic backgrounds”, i *European Journal of Criminology* 2017 s. 586–605.

Oldenstedt, Boel: Föräldrabalk (1949:381) 6 kap. 2 §, Lexino 2018-08-15, i Karnov, besökt 2018-11-21.

Schultz, Mårten: ”Föräldrars ansvar för barns brott”, i *SvJT* 2010 s. 195–206.

Schultz, Mårten: Skadeståndslag (1972:207) 2 kap. 1 §, Lexino 2013-05-31, i Karnov, besökt 2018-11-16.

Schultz, Mårten: Skadeståndslag (1972:207) 3 kap. 5 §, Lexino 2013-05-31, i Karnov, besökt 2018-12-17.